
Objevit poklad. Ústav pro klasickou archeologii FF UK slaví 100 let

Objevit poklad. Ústav pro klasickou archeologii FF UK slaví 100 let

Archeologie není podle ředitele Ústavu pro klasickou archeologii doc. PhDr. Jiřího Musila, Ph.D. jen rozptýlení a kratochvíle pro pár badatelů. Kromě toho, že archeologické bádání značně zdržuje a prodražuje stavby, jak s úsměvem dodává, mají výsledky její činnosti nesmírný význam a ovlivňují moderní dobu víc, než si běžně člověk uvědomuje. Pro designéry, návrháře šperků nebo stolního vybavení, sochaře, skláře, architekty a další umělecké profese je inspirace uměním, které odkrývá, systematicky třídí a zhodnocuje archeologie, osvědčenou a nevysychající studnou nápadů a poznání, pozadu nezůstávají ani historické a sociologické vědy.

Ústav pro klasickou archeologii slaví 100 let svého založení. Mohlo by se zdát, že je to dlouho, ale na archeologii samotnou nikoli. Zmiňoval jste poslední třetinu 19. století, kdy byl obor klasická archeologie ustanoven. Před tím nebylo nic?

Svým způsobem máte pravdu, jsme relativně mladí, mladí jako obor, mladí jako instituce, ale hovoříme o akademické půdě, o Univerzitě Karlově, o době, kdy se tady archeologie začala studovat. Jde-li o zaalpské univerzity, datum 1872, kdy byla založena archeologie na Karlo-Ferdinandově univerzitě, patří k velmi ranným horizontům. Jejím prvním profesorem byl Otto Benndorf, který v Praze setrval šest let a následně odešel do Vídně, kde se stal ředitelem rakouského archeologického ústavu, ale právě tohle byla doba, kdy i na sousedních velkých univerzitách se studium a bádání začalo institucionalizovat.

*doc. PhDr. Jiří Musil, Ph.D., ředitel
Ústavu pro klasickou archeologii,
FF UK*

Pro klasickou archeologii to byla velká chvíle. Potřeba systematicky bádát v této oblasti se dřív neobjevovala?

Byla to svým způsobem otázka velkých dobových kontextů, to je pravda. Nezapomeňte, že právě 70., 80. léta, jde-li o klasickou archeologii, byla obdobím, kdy v Řecku a Turecku působil Heinrich Schliemann, a samozřejmě je jisté, že francouzské, německé a britské archeologické ústavy a univerzity už v Řecku v té době působile, ale poptávka po odbornících vzdělaných v římské či řecké archeologii začala být mnohem intenzivnější. Nechci tvrdit, že do té doby existovaly jen spolky přátel starožitností, i když v našich podmínkách tomu tak bohužel mnohdy bylo, ale nikoliv pokud jde o Středomoří, tam už zahraniční expedice působile. Do té doby archeologie, epigrafika nebo starověké dějiny byly ve způsobu přednášení velice podobné a jazykové vzdělání, tedy studium klasických jazyků latiny, řečtiny, plus studium epigrafických památek, bylo trendem, který až do 80., 90. let 19. století převládal. Na české části univerzity bylo studium klasické archeologie ustaveno později, což bylo dáno tím, že nebyli odborníci, kteří by byli schopni přednášet v češtině a zároveň by měli k dispozici pomůcky a odborné knihy. Proto ustavení klasické archeologie jako oboru přišlo o něco později, tedy v semestru 1910-1911. A právě to je datum, které si v letošním roce připomínáme.

Kdo byl prvním česky přednášejícím profesorem tohoto ústavu?

Prvním profesorem, který byl pro klasickou archeologii jmenován, byl Hynek Vysoký. Zajímavé je, že už o několik let dřív se o podobnou profesuru pokoušel také Miroslav Tyrš, kterého známe z úplně jiného kontextu, ale ideál zdatnosti těla i ducha Tyrš převzal z řecké myšlenky kalokagathie, tedy vyrovnanosti obou složek každého z nás. Bohužel jeho práce nebyly v 90. letech přijaty k habilitaci a následně k profesuře a jeho tragická smrt celou první fázi ukončila. Proces

vzniku Ústavu a semináře klasické archeologie na české univerzitě se podařilo v archivních materiálech dohledat právě až od roku 1905 a tím prvním mužem byl Hynek Vysoký.

Byla období, kdy ústav pro klasickou archeologii bojoval o přežití? Jaké další osobnosti v něm působily?

Taková období přišla, především doba po uzavření českých vysokých škol během 2. světové války a pak po roce 1948 a zde je nutné zmínit dvě jména. Tím prvním je prof. Jindřich Čadík, druhou osobností je prof. Růžena Vacková. Oba zde působili už od konce 30. let, nejprve jako asistenti, později jako docenti a pak jako profesoři, a měli alespoň nějaký čas, jak obor formovat. Oba dva se aktivně zapojili do protifašistického odboje, přičemž prof. Čadík byl nacisty dokonce odsouzen a měl být popraven, k tomu nedošlo, protože přišel konec války, s prof. Vackovou to bylo podobné. Oba byli našimi předními, odborně velice zdatnými badateli, ale bohužel se dostali do doby, která jejich osobnímu politickému postoji rozhodně nepřála. Po roce 1950 měli postupně zakázáno učit, byli vyhozeni z fakulty a především prof. Vacková byla tvrdě postižena těžkým 16letým žalářem. I tam se ale projevila její silná osobní stránka. Na základě jejich vědeckých přednášek, které jsou publikovány, opravdu věřím, že předmět klasická archeologie, římské výtvarné umění a římský historický reliéf jí daly sílu, aby našla svou cestu i v tomto prostředí. Tím pádem klasická archeologie na této fakultě skončila a jako badatelský obor se pak rozvíjela velice obtížně. V období následujícím můžeme sledovat postupný trend a snahu o „minimalizování“ těchto oborů a to nejen klasické archeologie. Po prof. Čadíkovi nastupuje prof. Jiří Frel, který nakonec emigroval, a velice úspěšně, byť poněkud problematicky, působil ve Spojených státech; hodnocení jeho aktivit, nemyslím odborných, bude ještě během na delší trať, ale ve své době patřil k nejlepším specialistům, kteří se věnovali umění klasického Periklova Řecka, tj. 5. století před Kristem. Po jeho emigraci se obor dostal podobně jako v 50. letech na pokraj propasti, kdy nebylo příliš obtížné ho zrušit. Tím, kdo převzal štafetu, jde-li o 70. a 80. léta a o formování především klasické archeologie, byl prof. Jan Bouzek, on je tou osobností, která v tomto ohledu formovala klasicko-archeologické bádání v tomto období a naštěstí můžeme říci, že stále ještě tomu tak je.

Co klasická archeologie a moderní doba? Jak se proměňuje ve spolupráci s novými vědními obory především přírodovědeckými disciplinami?

Využití metod, které přicházejí z oblasti přírodovědných disciplin, nám podstatným způsobem pomáhá v tom, abychom předmět našeho zájmu, tedy archeologický pramen, uchopili v co nejširším kontextu. Pomáhají nám mnohem intenzivněji proniknout do archeologických situací, při studiu lokalit, aniž bychom s nimi museli pracovat destruktivně archeologickým výzkumem. A pokud jde o klasickou archeologii a současnost, to je otázka, na kterou se odpovídá na jednu stranu jednoduše, na druhou stranu velice těžko. Antický starověk a kultury s ním sousedící patří stále k zajímavým otázkám, jejichž řešení je pro naši společnost stále zajímavé a aktuální. Je zřejmé, že v mnoha ohledech je stále inspirativní i pro moderní dobu.

Jak tedy archeolog vidí současnou dobu?

Jako proměnlivou a pomíjivou. S odstupem a se snahou pochopit podstatné prvky a principy, které naši společnost charakterizují a ovlivňují. A to je myslím jeden z momentů, pro které archeologie klasická, archeologie pravěká či egyptologie mají svůj význam. Proč chceme studovat něco, co už dávno ztratilo svou ekonomickou, možná i formální hodnotu? Zřejmě nám to opravdu něco dává a přináší a není to jen rozptýlení a kratochvíle. Snad nám dává další dimenzi, možnost víc zamyslet se nad tím, co se kolem nás děje a hledat v tom něco podstatnějšího.

Nemyslím si, že předměty archeologického bádání ztratily ekonomickou hodnotu. Za vykopávky nebo předměty, které patří do okruhu antických památek, se platí horentní sumy, turisté každoročně vydávají obrovské peníze, aby tyto památky mohli v muzeích vidět. Současní umělci mohou jen tiše závidět.

Archeologie je i o to těchto střítech a drobnostech, to je pravda. Umělecká a ekonomická hodnota mnohých archeologických pramenů je důvodem nelegálních výkopů, které znamenají nezvratné ničení archeologických lokalit. Po celém světě. Turistický ruch, cesty za poznáním, přináší na jedné straně návštěvníkům zážitky i rozšíření vědomostí, na druhé straně také ekonomický přínos obyvatel dané země. Nicméně množství turistů, proudících ke starověkým památkám, sebou přináší řadu nepříjemných omezení, nutně omezujících samotné studium památek. Bez této regulace jsou samotné památky ohroženy. Tento trend jsem měl možnost sledovat v egyptské Západní poušti, kde je za posledních pět let tento trend bohužel velmi výrazný.

Jak těžké je vymezit prostor pro archeologii? Je to pomezí disciplína, spolupracujete s ostatními uměleckými a historickými obory a všichni vás potřebují. Dodáváte jim materiál, který koriguje jejich teorie nebo naopak na nich konstruuji teorie vlastní, které se časem, zase díky archeologii, potvrdí nebo vyvrátí. Dá se říct, že bez vás by tyto obory byly často úplně ztracené.

... (smích)... něco jako spojitě nádoby, uzavřený cyklus... Dnes jsme se už dostali od staré a jistě krásné doby publikování tvarů nádob, bronzových předmětů, spon případně soch někam, kde tyto předměty můžeme, také na základě využití metod spřízněných disciplín, posunout o kus dál, než jak je mohl interpretovat člověk v uplynulých desetiletích na základě své erudice a toho, co viděl pouhým okem. Dnes se neobejdeme bez toho, aniž archeolog ví, jakým způsobem pracovat s výstupy přírodovědných analýz a jak je v daném kontextu využít. Souvisí to jistě i s tím, že provázanost i v příbuzných disciplínách je stále intenzivnější, ať je to archeologie vrcholného pravěku, archeologie klasická nebo egyptologie, bez analýz, bez specialistů na tuto problematiku se neobejdeme, přišli bychom o celou řadu informací a to si nemůžeme dovolit, jsou to opravdu spojitě nádoby. A co se s archeologií děje dnes – to je otázka; věřme tomu, že to není jen obtěžující záležitost, která investory nutí k provedení a zaplacení archeologického výzkumu, který zdržuje a je strašně drahý. Na druhou stranu je to i naše chyba, že pochopení důležitosti archeologie není takové, jaké by mělo být, tedy nemíří na samu podstatu problému, k samotnému zájmu, k prameni, ke zbytkům objektů, domů, střepů, že to není záležitost jen pro akademické badatele. Naštěstí v tomto ohledu se situace v poslední době mění k lepšímu.

Kdybyste byl ředitelem zeměkoule, co byste si pro svůj obor přál? Jakou injekci by klasická archeologie potřebovala – příliv mladé krve, nadšených badatelů, kteří budou do roztrhání duše i těla za ni bojovat a podporovat její růst a rozvoj, větší uznání od společnosti nebo finance?

... (smích)...tak na to je obtížně odpovědět v tuhle chvíli... no, ale když už, tak doufám, že tento rozhovor přinese kladné posouzení našich projektů a finanční prostředky pro naši práci. Pokud jde o nadšení studentů a mladých kolegů, možná je to s podivem, ale archeologie jako taková neztrácí a není stranou zájmu mladých uchazečů o studium. Je jich opravdu stále dost a jsem rád, že je každoročně 50 až 60 lidí, kteří chtějí klasickou archeologii studovat, které archeologie baví a chtějí se jí profesně věnovat. Kdybych byl ředitelem zeměkoule, byl bych rád, kdyby se nám pro většinu zájemců, kteří to myslí s archeologií vážně a profesně by v ní chtěli působit, podařilo zajistit místa a my měli možnost je zapojit do řešení projektů a mít pro ně uplatnění. Pokud jde o finance, všude jich je málo, a přece nebudu říkat, že je nechci, naopak. Tedy když jsem v této pozici a mohu si jako ředitel zeměkoule přát něco pro náš ústav, tak chci a potřebuji, aby se naše prostory poněkud rozšířily, takže místnosti pro knihovny, pro kolegy, pro studenty a doktorandy, abychom se mohli věnovat oboru a mohli dále publikovat. To je druhé přání. S financemi souvisí i třetí přání: ředitel zeměkoule by byl rád, kdyby vyšlo pár projektů, které Ústav pro klasickou archeologii řeší a na kterých se podílí. To ale předpokládá, aby se uklidnila situace v Egyptě, protože s kolegy už pár let spolupracuji na výzkumu v egyptské Západní poušti. A co mě ještě trápí - můžu...?

No jasně, přece nebudete troškařit, jen si řekněte...

Jedním z momentů, kdy se zakládaly a zřizovaly ústavy, byla existence odborných sbírek respektive existence konvolutu, na základě kterého bylo možno přednášet, profesor s jeho využitím mohl prezentovat obsah svých přednášek a svoji látku. Také náš Ústav pro klasickou archeologii má poměrně rozsáhlou sbírku sádrových odlitků antických originálů, který je dnes deponován v Hostinném a v Litomyšli, zatím. Je to sice jen sádra, ale jsou to odlitky sejmuté z originálu a jsou velice přesné. Na základě odlitků můžete studovat vývoj antického umění od archaického období od konce 7. století, kdy se začaly dělat kamenné, později bronzové sochy, až po pozdní římské období, římské portréty a podobně. Nemusíte objíždět půl světa, abyste si udělala představu o antickém umění. Po roce 1945 bohužel měla i tato sbírka, podobně jako profesoři, smutný osud. Do 50. let byla situována v Klementinu a ve chvíli, kdy se ústav jakoby zrušil, stěhovaly se i tyto odlitky, nějaký čas byly na Hrubém Rohozci, pak na Dlaskově statku a v roce 1968 - 69 se je podařilo vystavit v Hostinném, v roce 1993 v Litomyšli. V tuto chvíli dochází k přesunu její části dosud deponované v Litomyšli do muzea v Ústí nad Labem. Ideální by bylo, kdyby se nevešla do Ústí, ale deponovala a hlavně prezentovala v Praze, ale na to nejsou prostory a je to obtížné; to není stížnost, tak jsme na tom na fakultě všichni. Takže to je další můj skromný sen, který bych rád vyřešil - prostor pro instalaci těchto exemplářů.

Přes nevelké prostorové možnosti a málo početné personální obsazení u vás působí zajímavé osobnosti a daří se vám realizovat celou řadu projektů, které s klasickou archeologií nebo antickým starověkem souvisejí. Můžete jmenovat alespoň některé z nich?

Jednak je to projekt v centrální Asii v Uzbekistánu, který vede kolega dr. Stančo, dalším velkým projektem, jak už jsem se zmiňoval, je spolupráce s Českým egyptologickým ústavem na výzkumu římského osídlení egyptské Západní pouště a posledním z nich je výzkum v centrálním Bulharsku v Pistiru, který vede prof. Bouzek. Lokalita je ve vnitrozemí nedaleko Plovdivu. Plovdiv sám se nalézá asi 380 – 400 km od mořského pobřeží, ale město založili Řekové, kteří tam zřejmě chtěli těžit železné rudy nebo jiné podobné materiály, a tím pádem to není úplně standardní lokalita, je velmi specifická a hluboko v thráckém osídlení. Naše expedice, jejímž šéfem je prof. Bouzek, tam působí od roku 1993.

PISTIROS IV

EXCAVATIONS AND STUDIES

FACULTY OF ARTS
CHARLES UNIVERSITY
IN PRAGUE

Edited by JAN BOUZEK
LIDIA DOMARADZKA
ZOFIA H. ARCHIBALD

Co je snem každého klasického archeologa?

Myslím, že Tróju už neobjevím, to už udělal kolega Schliemann, ale v tuto chvíli, kdybych byl ředitelem zeměkoule a měl možnost ovlivnit úplně všechno, tak...

Odkryl byste nové lokality?

To si nemyslím, spíš bych se je možná snažil před tím chránit. Ale – našli jsme poklad – podívejte... Ano, to je ono! Snem každého archeologa je objevit poklad. Tenhle soubor celkem má, abych byl přesný, 4,5 kg stříbra.

Tak to jste bohatí.

...(smích)... To jsme, ale depot našťestí zůstal v Bulharsku. Je to ale úžasný zážitek, pokud se něco takového pošťestí a podaří, myslím ale, že potěšení z práce, kterou má člověk rád, kterou dělat chce a snad se mu to občas i daří, je asi to, co bych si přál, aby fungovalo i dál - pokladů už bylo dost.

Děkuji za rozhovor.

(Marie Kohoutová)

100 let založení Ústavu klasické archeologie
FFUK připomene symposium „*Mezi
tradicí a budoucností/Úloha klasické
archeologie ve střeoevropském
prostoru,*“ které se uskuteční **11.
3. 2011** v hlavní budově Filozofické
fakulty, náměstí Jana Palacha 2, č. 104.
[program konference](#)

